

УДК 339.9

Христина Михайлівна ДОРОФЄЄВА

аспірант кафедри міжнародної економіки і туризму, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, e-mail: kristina_d92@mail.ru

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Дорофєєва, Х. М. Аналіз показників діяльності транспортної системи України / Х. М. Дорофєєва // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 56–62.

Анотація. У статті розглянуто основні показники діяльності транспортної системи України. Представлено структуру інвестування в транспортну галузь України. Проаналізовано динаміку показників транспортної системи як на внутрішньому ринку послуг, так і на міжнародному. Окрему увагу приділено структурі перевезень. Виявлено та обґрунтовано зміни в структурі перевезень України. Представлено загальні тенденції розвитку всіх видів транспорту України. Визначено проблеми, що перешкоджають динамічному розвитку транспортної галузі держави.

Ключові слова: транспортна система; транспортна мережа; вантажообіг; пасажирообіг; експорт і імпорт транспортних послуг.

Кристина Михайловна ДОРОФЕЕВА

аспірант кафедри міжнародної економіки і туризму, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, e-mail: kristina_d92@mail.ru

АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТРАНСПОРТНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Дорофеева, К. М. Анализ показателей деятельности транспортной системы Украины / Кристина Михайловна Дорофеева // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред.: М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 1. – № 56. – С. 56–62.

Аннотация. В статье рассмотрены основные показатели деятельности транспортной системы Украины. Представлена структура инвестирования в транспортную отрасль Украины. Проанализирована динамика показателей транспортной системы как на внутреннем рынке услуг, так и на международном. Отдельное внимание уделено структуре перевозок. Выявлены и обоснованы изменения в структуре перевозок Украины. Представлены основные тенденции развития всех видов транспорта Украины. Определены проблемы, которые препятствуют динамичному развитию транспортной отрасли государства.

Ключевые слова: транспортная система; транспортная сеть; грузооборот; пассажирооборот; экспорт и импорт транспортных услуг.

Khristina DOROFEYeva

Postgraduate student, International Economy and Tourism Department,
Donetsk National University of Economic and Trade named after M. Tugan-Baranovsky,
e-mail: kristina_d92@mail.ru

ANALYSIS OF PERFORMANCE INDICATORS THE TRANSPORT SYSTEM OF UKRAINE

Dorofeyeva, K. (2015), Analysis of performance indicators the transport system of Ukraine. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Analiz pokaznykiv diialnosti transportnoi systemy Ukrainy; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 1, No. 56, pp. 56–62.

Abstract. The article describes the main indicators of transport system of Ukraine. The structure of investments to the transport industry of Ukraine is presented. The dynamics of indicators of the transport system in the domestic and international market is analyzed. Special attention is paid to the structure of transportation. The changes in the structure of the transport system of Ukraine are explored. General trends in the development of all modes of transport of Ukraine are presents. Challenges to the dynamic development of the transport sector of the state are identified.

Keywords: transport system; transport network; the turnover; the passenger; export and import of transport services.

JEL classification: F14

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стрімкий розвиток світової економіки в XXI столітті, активізація інтеграційних процесів у всіх сферах діяльності людства тісно пов'язані з ефективністю функціонування світової комунікаційної системи, особливе місце в якій займає транспортна галузь. Транспорт є елементом продуктивних сил суспільства та специфічною галуззю матеріального виробництва, за показниками розвитку якої можна оцінювати адекватність вирішення проблем та виконання завдань, які стоять перед економічними суб'єктами, що формують національні, регіональні та світові системи [1].

Україна є транзитною державою, що відкриває широкі перспективи до співробітництва у транспортній галузі. Довгострокова стратегія розвитку України зумовлює націленість держави на входження у світову економічну систему і насамперед – на економічну інтеграцію з країнами Європейського Союзу [2, с.94]. Активізація інтеграційного процесу призведе до зростання товарообігу між співпрацюючими країнами, а отже і до збільшення навантаження на транспортну систему. Саме тому дослідження показників розвитку транспортної галузі України є актуальним та необхідним.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Розгляду особливостей функціонування та оптимізації транспортної системи присвячено праці таких учених, як: А. Е. Горева, А. Е. Емірової, В. К. Городецького [1] та ін. Аналізу транспортної системи України присвячено праці А. С. Маловичка, С. В. Смеричевської, С. В. Чернешової та ін.

Проте залишаються недостатньо дослідженими особливості формування та розвитку української транспортної системи, відсутнім є комплексне трактування специфіки її функціонування. Дослідження вчених зосереджуються здебільшого на проблемах розвитку транспортної системи України. Таким чином існує об'єктивна необхідність подальшої розробки й удосконалення теоретико-методичних та практичних основ розвитку української транспортної системи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Транспортна система у сучасних умовах глобалізації характеризується динамічністю та гнучкістю. Актуальність аналізу показників роботи транспортної системи України обумовлена необхідністю визначення тенденцій її розвитку з метою своєчасного реагування на зміни як зовнішніх, так і внутрішніх факторів економічної діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз показників роботи транспортної системи України та виявлення проблем, що перешкоджають їх динамічному розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Транспортна галузь є однією з найважливіших в економіці будь-якої держави. Рівень розвитку транспортної системи держави представляє собою один з найважливіших показників її економічної та соціальної інтеграції в світову економіку, ефективність її роботи – основна вимога для конкурентоспроможності на світовій арені.

Протягом останніх десятиріч розвиток не тільки української, але й світової транспортної системи зазнав складнощів, що були викликані як зовнішніми факторами, такими як вплив кризових явищ, так і внутрішніми – транспортні системи, як розвинених країн, так і країн, що розвиваються, потребують значних змін відповідно до вимог сучасного розвитку світового господарства. Кризові явища 2008–2012 років відбилися на показниках роботи транспортної галузі більшості країн світу, при цьому найбільший вплив вони спричинили на регіони, що розвиваються.

Транспортна система України являє транспортну інфраструктуру, усі види транспортних засобів, систему управління та робітників транспортної сфери у сукупності, що забезпечують узгоджений взаєморозвиток і функціонування перерахованих вище її елементів з метою максимального задоволення транспортних потреб населення і промисловості. Структура транспортної системи України не зазнала значних змін з часів незалежності країни (рис. 1).

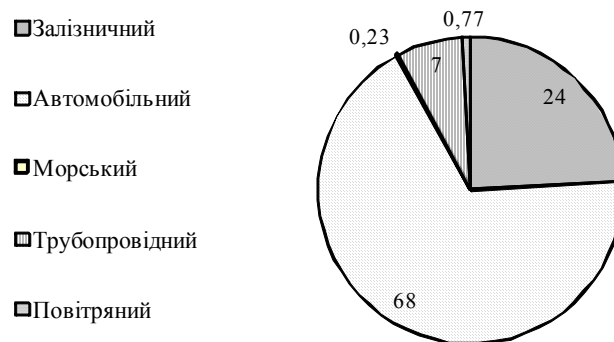

Рис. 1. Структура транспортної системи України

Залізничний транспорт має питому вагу – 24% від загального обсягу перевезень та є найбільш розвиненим в Україні (за обсягом перевезень він виконує найбільшу частку – від 40 до 60% [3]). Незначну питому вагу займають морський та авіаційний транспорт.

Довготривала стратегія розвитку транспортної системи України спрямована на розширення мережі транспортних комунікацій, збільшення їх завантаженості, покращення синхронності роботи різних видів транспорту за рахунок значного обсягу фінансування у транспортну галузь [4]. Концепція розвитку транспортно-дорожнього комплексу України на період до 2020 року визначає основи інвестиційної політики, яка має забезпечити реалізацію завдань, що виникають перед галуззю в умовах зростання попиту на транспортні послуги та активізації процесів інтеграції до європейської транспортної системи [5]. Проте, за даними Державної служби статистики України, обсяг капітальних інвестицій до підприємств транспортної галузі у 2013 році склав 18833,3 млн. дол., що на 42,6% або на 13974,6 млн. дол. менше, ніж у 2012 році [3]. Дані табл. 1 свідчать про скорочення обсягів інвестування починаючи з 2011 року. Зменшення обсягів фінансування зазнав наземний вид транспорту – на 69,62%, у тому числі, трубопровідний – 61,52%. Скорочення обсягів капітальних вкладів зазнав і авіаційний транспорт – після 2011 року розмір інвестицій скоротився на 312,9 млн. дол. Це пов'язано передусім зі складною економічною ситуацією в Україні: у 2013 році держава увійшла до стану рецесії у зв'язку зі значним скороченням ВВП.

Таблиця 1

Динаміка обсягів капітальних інвестицій до підприємств транспортної галузі України в 2010–2013 рр., млн. дол. [3]

Вид транспорту	2010 р.	2011 р.	Темп росту 2011 до 2010 р.,%	2012 р.	Темп росту 2012 до 2011 р.,%	2013 р.	Темп росту 2013 до 2012 р.,%
Наземний та трубопровідний	6770,7	9051	133,68	15144,3	167,32	4601,4	30,38

Продовження табл. 1

Вантажний залізничний	2093,6	2872,5	137,20	6189,9	215,49	–	–
Вантажний автомобільний	1200,7	1693,3	141,03	1572,6	92,87	1448,7	92,12
Трубопровідний транспорт	1831,5	2170	118,48	2400,5	110,62	923,6	38,48
Інший пасажирський наземний	1644,9	2315,2	140,75	2107,1	91,01	1281,5	60,82
Водний	178,5	149,3	83,64	117,3	78,57	132,6	113,04
Пасажирський морський	0,2	0,3	150,00	15,3	5100,00	–	–
Вантажний морський	31,7	53	167,19	24,5	46,23	83,9	342,45
Авіаційний	616,9	853,4	138,34	775,4	90,86	540,5	69,71

Скорочення обсягів фінансування транспортної галузі спричинило вплив на ефективність роботи транспортної системи України.

Розглянемо вантажообіг України наземними видами транспорту та морським транспортом. Протягом останніх п'яти років показники вантажообігу на різних видах транспорту зазнали значних змін (табл. 1). Вантажообіг на автомобільному транспорті є найбільш сталим показником: лише у 2011 році спостерігалось незначне скорочення на 0,7%, проте у 2012 та 2013 роках наявне збільшення показника в середньому на 2%. Хоча, у 2013 році обсяг вантажообігу майже за усіма видами транспорту скоротився, однак порівняно з 2009 роком вантажообіг на залізничному транспорті збільшився на 14,3% або на 28038,9 млн. т/км, на автомобільному – на 19,5% або на 6620,5 млн. т/км, водночас як на водному транспорті вантажообіг скоротився на 41,8% або на 3311,9 млн. т/км у 2013 році порівняно з 2009 роком, на трубопровідному – на 22,7% або на 32228,7 млн. т/км, на авіаційному – на 22,1% або на 77,3 млн. т/км. Скорочення вантажообігу на морському та авіаційному транспорті обумовлюється підвищенням тарифів на перевезення, на трубопровідному транспорті – скороченням кількості діючих газо- та нафтопроводів у зв'язку з їх зношеністю [1].

Таблиця 2

Динаміка вантажообігу України у 2009–2013 рр., млн. т/км [3]

Вид транспорту	2009 р.	2010 р.	Темп росту 2010 р. до 2009 р.	2011 р.	Темп росту 2011 р. до 2010 р.	2012 р.	Темп росту 2012 р. до 2011 р.	2013 р.	Темп росту 2013 р. до 2012 р.
Залізничний	195978	218037	111,26	243556	111,70	237274	97,42	224017	94,41
Автомобільний	33866,7	38697,2	114,26	38438,9	99,33	39194	101,96	40487	103,30
Водний	7927,1	9014,5	113,72	7365,2	81,70	5324,8	72,30	4615,2	86,67
Трубопро- відний	141880	138445	97,58	136700	98,74	112505	82,30	109651	97,46
Авіаційний	350,3	378,2	107,96	366,8	96,99	349,5	95,28	273,0	78,11

Розглядаючи пасажирообіг та відправлення пасажирів транспортном України, варто відзначити, що, на відміну від вантажообігу, ці показники не зазнали значних змін. Найбільше навантаження має автомобільний транспорт – послугами цього виду перевезень користується 93,3% населення [3]. За даними Державної служби статистики України (табл. 3) у 2013 році пасажирообіг на автомобільному транспорті склав 49 млрд. пас/км, що на 2,58% менше ніж у 2012 році і на 11,2% менше ніж у 2009 році. Скорочення обсягів перевезення пасажирів цим видом транспорту частково пояснюється перерозподілом навантаження на авіаційний транспорт, що до 2013 року демонстрував стабільне збільшення пасажирообігу. Відносно стабільним є пасажирообіг на залізничному транспорті, що також зазнав незначного скорочення за рахунок змін у структурі пасажирських перевезень. Іншими причинами зниження цього показника є збільшення кількості приватного транспорту, міграція населення, знос транспортних засобів та збитковість соціально значущих маршрутів [6].

Важливою характеристикою розвитку транспортної системи України є торгівля транспортними послугами. Найбільшу частку в міжнародних транспортних послугах України займає експорт – 33%. У загальному обсязі експорту послуг за 2013 р. 29,5% припадало на послуги вантажного транспорту, однак питома вага вантажних транспортних послуг у загальному обсязі імпорту послуг за 2013 р. становила 2,0%. За даними Державної служби статистики України найбільшу частку у експортному вантажопотоці України має залізничний транспорт (50,7%), найменшу – авіаційний (0,0003%) [3].

Таблиця 3

Динаміка пасажирообігу України у 2009–2013 рр., млн. т/км [3]

Вид транспорту	2009 р.	2010 р.	Темп росту 2010 до 2009 р., %	2011 р.	Темп росту 2011 до 2010 р., %	2012 р.	Темп росту 2012 до 2011 р., %	2013 р.	Темп росту 2013 до 2012 р., %
Залізничний	48,3	50,2	103,93	50,6	100,80	49,3	97,43	49	99,39
Морський	0,1	0,1	100	0,1	100	0,1	100	0,1	100
Авіаційний	9	9	100	11,8	131,11	14,4	122,03	12,6	87,50
Автомобільний	55,2	55,2	100	51,5	93,30	50,3	97,67	49	97,42

Згідно з даними табл. 4 обсяг експорту вантажів усіма видами транспорту протягом останніх п'яти років збільшився з 134255,7 тис. т. у 2009 році до 175558,4 тис. т. у 2013 році, тобто на 30,7% або на 41302,7 тис. т. Стабільне збільшення обсягів експорту вантажів спостерігається до країн СНД, країн ЄС та країн Азії. Активізація інтеграційних процесів призводить до збільшення товарообігу між країнами цих регіонів. Окрему увагу варто звернути на те, що географічне положення України дозволяє однаково ефективно вести торгівлю, перевозити вантажі будь-яким видом транспорту між державами Європи, СНД та Азії. Скорочення вантажопотоку між Україною та країнами Америки та Азії взаємопов'язані з загальносвітовою тенденцією скорочення вантажних перевезень морським та повітряним транспортом через збільшення тарифних ставок [6].

Також необхідно зазначити, що найбільші обсяги експорту вантажів Україна має з країнами-членами ЄС. При цьому майже 52% вантажопотоку припадає на залізничний транспорт, і всього 8% – на автомобільний. Найбільші обсяги вантажів приходяться на такі країни, як Австрія (2358,47 тис. т.), Болгарія (2048,61 тис. т.), Польща (6466,47 тис. т.), Словаччина (2705,40 тис. т.), Угорщина (1249,30 тис. т.), Чеська Республіка 4190,47 (тис. т.) [7].

Таблиця 4

Динаміка експорту вантажів усіма видами транспорту України до деяких регіонів світу в 2009–2013 рр., тис. т. [3; 7]

Регіон	2009 р.	2010 р.	Темп росту 2010 р. до 2009 р.	2011 р.	Темп росту 2011 р. до 2010 р.	2012 р.	Темп росту 2012 р. до 2011 р.	2013 р.	Темп росту 2013 р. до 2012 р.
Країни СНД	28697,8	36310,4	126,53	43376,9	119,46	47557,5	109,64	48251,2	101,46
Країни ЄС	34176,9	43891,8	128,43	51269,0	116,81	51371,8	100,20	52687,1	102,56
Азія	54604,9	45407,7	83,16	45959,9	101,22	51664,7	112,41	54569,8	105,62
Африка	10585,5	9028,1	85,29	7784,6	86,23	14735,8	189,29	14605,8	99,12
Америка	2882,9	4961,9	172,11	4682,1	94,36	4450,9	95,06	4202,7	94,42
Усього	134255,7	142977,9	106,50	155597,7	108,83	170854,6	109,81	175558,4	102,75

Згідно з даними табл. 5 обсяг імпорту вантажів усіма видами транспорту протягом останніх п'яти років зменшився з 69388,0 тис. т. у 2009 році до 47255,6 тис. т. у 2013 році,

тобто на 31,9% або на 22132,4 тис. т. Зменшення обсягів імпорту вантажів спостерігається до країн СНД. У 2012 році спостерігалось скорочення імпортного вантажопотоку також з країн Азії, Африки та Америки. Тільки імпорт вантажів з країн-членів ЄС стабільно збільшується. Так, у 2013 році імпорт вантажів з країн ЄС склав 11625,6 млн. т., що на 8,1% більше ніж у 2012 році та на 65,7% більше ніж у 2009 році.

На відміну від експорту вантажів найбільшу питому вагу в імпортному вантажопотоці України займає автомобільний транспорт – 50,5%, а залізничний – 27,8% [3]. Найбільші обсяги вантажів надходять до України з таких держав, як Німеччина (1663,48 млн. т.) та Польща (3647,21 млн. т.) [7].

Таблиця 5

Динаміка імпорту вантажів усіма видами транспорту України до деяких регіонів світу в 2009–2013 рр., тис. т. [3; 7]

Регіон	2009 р.	2010 р.	Темп росту 2010 р. до 2009 р.	2011 р.	Темп росту 2011 р. до 2010 р.	2012 р.	Темп росту 2012 р. до 2011 р.	2013 р.	Темп росту 2013 р. до 2012 р.
Країни СНД	69388,0	53918,8	77,71	68957,9	127,89	55093,5	79,89	47255,6	85,77
Країни ЄС	7017,2	8221,8	117,17	9019,6	109,70	10753,9	119,23	11625,6	108,11
Азія	4618,5	6979,1	151,11	6435,3	92,21	6118,9	95,08	6581,9	107,57
Африка	3532,2	4255,3	120,47	4509,2	105,97	3928,5	87,12	4421,8	112,56
Америка	2396,4	3550,9	148,17	5304,5	149,38	5032,3	94,87	5169,5	102,73
Усього	88019,8	78364,2	89,03	95706,5	122,13	82306,5	86,00	76134,2	92,50

Аналіз існуючих показників розвитку транспортної системи України дозволяє виділити такі проблеми:

- зношеність основних фондів;
- застаріла матеріально-технічна база організацій, що здійснюють обслуговування транспортної мережі;
- недостатнє фінансування будівництва та реконструкції об'єктів транспортної інфраструктури.

В Україні є всі необхідні умови для формування сучасної системи транспортних комунікацій, яка відповідала б європейським стандартам. Такими умовами є достатня ресурсна база, наявність кваліфікованого трудового ресурсу, вигідні природнокліматичні і географічні характеристики території; наявність конкурентоспроможних науково-технічних проектів, які пройшли відповідну експертизу і готові до реалізації, зацікавленість закордонних інвесторів у розміщенні капіталів в Україні [8, с.15], стійка тенденція до визнання України світовим співтовариством як європейської держави, наявність затвердженої концепції створення і функціонування в Україні національної мережі міжнародних транспортних коридорів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, необхідно відзначити, що розвиток транспортної системи України значно залежить від економічної ситуації в державі. Нестача фінансування до транспортної галузі та низький рівень доходів населення обумовлюють скорочення обсягів пасажиро- та вантажопотоків майже на всіх видах транспорту. Проте в Україні існують умови для формування сучасної транспортної системи та її інтеграції до європейської, дослідження яких є перспективою подальших розробок.

Література

1. Городецький В. К. Світова економіка. Розділ 9 «Транспорт, зв'язок, сфера послуг» [Електронний ресурс]: навч. посіб. / В. К. Городецький. – Режим доступу: <http://economuch.com/zarubejnyih-stran-hozyaystvo/transport-svyaz-sfera-10960.html>.
2. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика / Д. М. Стеченко. – Київ: Вікар, 2006 р. – 396 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт проекту «Підтримка впровадження транспортної стратегії України» / Розділ «Законодавство Європейського Союзу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.transportukraine.eu/docs/27?order=field_number_value&sort=asc&title=&field_number_value.
5. Про розробку проекту «Концепція економічного і соціального розвитку транспортно-дорожнього комплексу України на середньостроковий період»: Наказ Міністерства транспорту України № 399 від 02.07.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart28/inx28282.htm>.
6. Світова транспортна система: структура та розвиток. Офіційний сайт журналу «Бизнес-Центр» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biznesdays.ru/mirovaya-transportnaya-sistema-struktura-i-razvitie.html>.
7. International transport forum [Electronic source]. – Access: <http://www.internationaltransportforum.org>.
8. Геоелекономічні сценарії розвитку і Україна / [М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, І. К. Бистряков, Е. Г. Кочетов; под. ред. А. С. Філіпенко]. – Київ: Академія, 2010. – 326 с.

References

1. Gorodetsky, V. K. Global economy. Section 9, «Transportation, communications, services» [Svitova ekonomika. Rozdil 9 «Transport, zviazok, sfera poslug»], available at: <http://economuch.com/zarubejnyih-stran-hozyaystvo/transport-svyaz-sfera-10960.html> (ukr)
2. Stechenko, D. M. (2006), *Distribution of productive forces and regional studies [Rozmischennia produktyvnykh syl i regionalistyka]*, Vcar, Kyiv, 396 p. (ukr)
3. Official website of the State Statistics Service of Ukraine [Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy], available at: www.ukrstat.gov.ua (ukr)
4. Official website of the project «Support to the implementation transport strategy of Ukraine». The Category of «European Union Law» [Ofitsiyni sait proektu «Pidtrymka vprovadzhennia transprotnoi stratehii Ukrainy». Rozdil «Zakonodavstvo Evropeiskoho Soiuzu»], available at: http://www.transportukraine.eu/docs/27?order=field_number_value&sort=asc&title=&field_number_value (ukr)
5. «The development of the project «Concept of economic and social development of the transport complex of Ukraine in the medium term»: Legal Act of Ukraine, No. 399, 02.07.2001» [«Pro rozrobku proektu «Kontseptsiiia ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku transportno-dorozhnoho kompleksu Ukrainy na serednostrokovyi period»: Nakaz Ministerstva transportu Ukrainy, No. 399, 02.07.2001»], available at: <http://www.uazakon.com/document/spart28/inx28282.htm> (ukr)
6. Global transport system: structure and development. The website of the journal «Business Center» [Svitova transportna sistema: struktura ta rozvytok. Sait zhurnalu «Biznes-Tsentr»], available at: <http://biznesdays.ru/mirovaya-transportnaya-sistema-struktura-i-razvitie.html> (ukr)
7. International transport forum, available at: <http://www.internationaltransportforum.org>.
8. Zgurovsky, M. Z., Pakhomov, Y. M., Bistryakov, I. K., Kochetov, E. G. (2010), *Geo-economic development scenarios and Ukraine. Ed. A. Filipenko [Geoekonomichni stsenarii rozvytku i Ukraina; za red. A. S. Filipenko]*, Academy, Kyiv, 326 p. (ukr)

Стаття надійшла до редакції 05.03.2015.